

4.

Autonomiczność i zależność w moim życiu

I. PROSPEKT WARTOŚCI

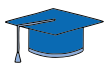
1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój społeczny

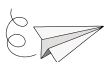
1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność współżycia w grupie

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Samokontrola i opanowanie emocji za pomocą rozumu i poddanie ich pod osąd sumienia

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Wolność jako dar i zadanie.
- Wolność „ku, czy wolność „od” – dwie koncepcje wolności.
- Im więcej człowiek czyni dobra, tym bardziej staje się wolnym.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

Normy

- Granicą indywidualnej wolności jest wolność i dobro własne oraz drugiej osoby.
- Wolność czyni człowieka odpowiedzialnym za swoje czyny.
- Wolność jest skierowana do prawdy i dobra.

Zasady

- Uzgadniam moją wolę z głosem sumienia.
- Przed dokonaniem konkretnych poczynań, staram się przewidywać następstwa moich decyzji.
- Podczas egzekwowania swojego prawa do wolności, pamiętam o szacunku wobec praw i potrzeb innych.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

Normy

- Wychowanie do wolności jest wychowaniem do odpowiedzialności.
- Ocena dobra i zła ma charakter obiektywny.
- Prawo moralne jest gwarantem rozwoju wolności ludzkiej.

Zasady

- Podczas rozstrzygania danych problemów, wsłuchuję się w racje przedstawiane przez moje dziecko, zapoznając się z kontekstem sytuacji, o jakiej opowiada i staram się o obiektywizm w ocenie.
- Udzielając dziecku ostrzeżeń lub porad, unikam postawy autorytarnej.
- Nie próbuję zatrzymać procesu usamodzielniania się mojego dziecka.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

Normy

- Wychowanie jest procesem prowadzenia osoby ku wolności – prawa do samostanowienia.
- Normy prawne i zasady postępowania są odbiciem porządku moralnego.
- Rozum przedstawia człowiekowi daną rzecz jako wartość i wyzwala jego decyzję od przymusu.

Zasady

- Egzekwując od uczniów wykonywanie moich poleceń i zadań, wystrzegam się metod zastraszania i przemocy.
- Nakłaniając młodzież do konkretnych postaw, wyborów, muszę być wewnętrznie przekonany o ich słuszności.
- Wykorzystuję postaci z literatury i historii do promocji właściwie pojmowanej wolności człowieka.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Film na podstawie powieści „Zbrodnia i kara” Fiodora Dostojewskiego, *Crime and Punishment*, reż. Menahem Golan, Polska – Rosja – USA, 2002, może być pretekstem do dyskusji na temat: Prawo naturalne – zniewolenie, czy prawda wpisana w naturę ludzką?

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

W naszej epoce ludzie coraz bardziej uświadamiają sobie godność osoby ludzkiej i swoje prawa. Powstają placówki pomagające osobom uwikłanym w uzależnienia, czy też doznającym przemocy, jak również ośrodki informacji, które upowszechniają profilaktykę. Społeczeństwo uczy się asymilować takich ludzi zamiast ich odrzucać.

1.10. ZAGROŻENIA

Zagrożeniem dla naturalnego rozwoju młodego człowieka jest niesprzyjające środowisko rodzinne, szkolne lub każde inne, w którym panuje atmosfera przemocy. Skutkiem takich uwarunkowań jest lęk przed samostanowieniem, utrwalona postawa zależności od osób silniejszych i prześladowców oraz podatność na manipulację. Ponadto następuje zanik idei uniwersalnej prawdy o dobru oraz subiektywistyczna interpretacja osądu moralnego. Człowiek kreuje własny „kodeks” norm i zasad, orzeka, co jest dobre, a co złe. Zamęt moralny podsycają także tendencje liberalne promowane w ośrodkach życia kulturalnego, społecznego i politycznego, traktujące prawo moralne, stanowione a nawet naturalne – jako ograniczenie autonomii. Skutkiem tak pojętej wolności jest wyzwolenie się spod wszelkich nakazów i zakazów, które porządkują życie społeczne, rodzinne i osobiste.

II. PEDAGOG

2.1. TREŚĆ MATERIAŁU

Potrzeba zdobywania wolności i korzystania z niej jest bardzo ważnym przejawem dojrzewania człowieka. Wychowanie do wolności dokonuje się przez etapowy proces zrywania więzów zależności. Dla młodych ludzi ta wartość jest rozumiana jako możliwość wyboru, decydowania o sobie, podejmowania samodzielnych decyzji. Czasem postrzegają ją jako uwolnienie się od wszelkich zakazów i nakazów, norm społecznych czy wpływów. W szczególny sposób młodzież uwrażliwiona jest na naruszenie jej podmiotowych praw.

Młody człowiek powinien być świadomy swojej wolności i kierować nią zgodnie z systemem wartości. Decydowanie o własnym życiu nierozdzielnie wiąże się z wewnętrzną dyscypliną i odpowiedzialnością za siebie i innych. Uczniowie nie zdają sobie jednak sprawy z tego, jak niezależność i możliwość decydowania o sobie samym może przeistoczyć się w sytuację zniewolenia. Pragnienie posiadania wolności nie zawsze musi iść w parze ze świadomym stosunkiem do niej.

2.2. LITERATURA WYBRANA Z KOMENTARZEM

Treścią noweli „Latarnik” jest los jednego z polskich emigrantów, którzy po powstaniu listopadowym byli zmuszeni opuścić swoją ojczyznę. Burzliwe były losy głównego bohatera, choć jak sam tłumaczył, jego pielgrzymi los był spowodowany

wany wypełnieniem obowiązku walki o wolność ojczyzny, gdziekolwiek ona się toczyła. Zmęczony życiem Skawiński objął posadę latarnika w nadmorskim miasteczku. Polubił swoje miejsce pracy i samotność. Zapomniał o tęsknocie za ojczyzną, zespała się z naturą i nie pragnął kontaktów z ludźmi. Jego dotychczasowe życie zmieniło się pod wpływem książki „Pan Tadeusz”, która pewnego dnia trafiła do niego z zapasem żywności. Podczas lektury poczuł się znowu jak w swojej ojczyźnie i zapomniał zapalić latarnię. Przez jego zaniedbanie rozbiła się łódź. Został zwolniony z posady i wyruszył na nowe drogi tułactwa.

Latarnia była już dla Skawińskiego takim półgrobem. Nic jednostajniejszego, jak podobne życie na wieży. Młodzi ludzie, jeśli się na nie godzą, to po pewnym czasie opuszczają służbę. Latarnik też bywa zazwyczaj człkiem niemłodym, posępnym i zamkniętym w sobie. Gdy wypadkiem porzuci swoje latarnię i dostanie się między ludzi, chodzi wśród nich jak człowiek zbudzony z głębokiego snu. Na wieży brak wszelkich drobnych wrażeń, które w zwykłym życiu uczą stosować wszystko do siebie. Wszystko, z czym styka się latarnik, jest olbrzymie i pozbawione zwartych, określonych kształtów. Niebo – to jeden ogół, woda – to drugi, a wśród tych nieskończoności samotna dusza ludzka! Jest to życie, w którym myśl jest raczej ciągłym zadumaniem się, a z tego zadumania nie budzi latarnika nic, nawet jego zajęcia. Dzień do dnia staje się podobny, jak dwa paciorki w różańcu, i chyba zmiany pogody stanowią jedyną różnicę. Skawiński jednak czuł się tak szczęśliwym, jak nigdy w życiu nie był. Wstawał świtanie, brał posiłek, czyścił soczewki latarni, a potem, siadłszy na balkonie, wpatrywał się w dal morską i oczy jego nic mogły się nigdy nasycić obrazami, które przed sobą widział.

H. Sienkiewicz, *Latarnik*, w: *Wybór nowel*, wyd. Greg, Kraków 2004, s. 136.

Powyższy fragment noweli ukazuje monotonię codzienności Skawińskiego, który odnajduje ukojenie w jednostajnej pracy, kontakcie z naturą i rozmyślaniu. Pozorne poczucie autonomiczności i wolności jest uczuciem tęsknoty za ojczyzną, o której niepodległość zabiegał. Latarnia staje się dla głównego bohatera więzieniem. Skawiński budzi się do życia dopiero po zapoznaniu się z częścią ojczyzny.

Wolność jest darem i zadaniem. Główny bohater zdawał sobie sprawę z jej wartości. Latarnia jako miejsce odosobnienia, odrębności nie dała mu oczekiwanej wolności, bo wolność była dla niego nierozzerwalnie związana z ojczyzną, za którą tęsknił.

III. NAUCZANIE RELIGIJNE

3.1. NAUCZANIE PAPIESKIE

W każdym swoim wymiarze przykazanie miłości jest odniesione do ludzkiej woli, która jest wolna. Człowiek, kierując się światłem rozumu, czyli sądem sumienia, wybiera, a w ten sposób rozstrzyga i stanowi o sobie. Nadaje kształt swym uczynom. Przykazanie miłości jest skierowane do wolnej woli, od niej bowiem zależy, czy człowiek nada swym uczynom, swemu postępowaniu, kształt miłości lub też inny kształt, miłości przeciwny. Może to być kształt egoizmu, kształt obojętności na potrzeby drugiego, obojętności na dobro wspólne. Może to być wreszcie kształt nienawiści czy zdrady – wbrew temu, czego uczy Chrystus: „Miłujcie waszych nieprzyjaciół” (Mt 5,44). [...] Wolności nie można tylko posiadać. Trzeba ją stale, stale, stale zdobywać. Zdobywa się ją, czyniąc z niej dobry użytek – czyniąc użytek w prawdzie, bo tylko „prawda czyni wolnymi” (por. J 8,32) ludzi i ludzkie wspólnoty, społeczeństwa i narody. Tak uczy Chrystus.

Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Ojca Rafała Chylińskiego, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny*: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. *Przemówienia, homilie*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2006, s. 751-752.

Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, 39, w: tegoż, *Encykliki*, t. 2, wyd. św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, s. 567.

Jednakże nie tylko świat, ale i sam człowiek został powierzony własnej trosce i odpowiedzialności. Bóg pozostawił go w ręku rady jego (por. Syr 15,14), aby szukał swego Stwórcy i dobrowolnie dochodził do doskonałości. Dochodzić – znaczy własnym wysiłkiem budować w sobie tę doskonałość. Istotnie, podobnie jak rządząc światem człowiek kształtuje go wedle własnego rozumienia i woli, tak też spełniając czyny moralnie dobre potwierdza, rozwija i umacnia w sobie podobieństwo do Boga.

Benedykt XVI, enc. *Spe salvi*, 48, wyd. M, Kraków 2007.

Żaden człowiek nie jest monadą zamkniętą w sobie samej. Istnieje głęboka komunika między naszymi istnieniami, poprzez wielorakie współzależności są ze sobą powiązane. Nikt nie żyje sam. Nikt nie grzeszy sam. Nikt nie będzie zbawiony sam. Nieustannie w moje życie wkracza życie innych: w to, co myślę, mówię, robię, działam. I na odwrót, moje życie wkracza w życie innych: w złym, jak i w dobrym. Tak więc moje wstawiennictwo za drugim nie jest dla niego czymś obcym, zewnętrznym, również po śmierci. W splocie istnień moje podziękowanie, moja modlitwa za niego mogą stać się niewielkim etapem jego oczyszczenia. I dlatego nie potrzeba przedstawiać czasu ziemskiego na czas Boski: w obcowaniu dusz zwykły czas ziemski po prostu zostaje przekroczony.

3.2. PISMO ŚWIĘTE

Wy zatem, bracia, powołani zostaliście do wolności. tylko nie bierzcie tej wolności jako zachęty do hołdowania ciału, wręcz przeciwnie, miłością ożywieni służcie sobie wzajemnie! Bo całe Prawo wypełnia się w tym jednym nakazie: Będziesz miłował bliźniego swego jak siebie samego. A jeśli u was jeden drugiego kąsa i pożera, baczcie, byście się wzajemnie nie zjedli. Oto, czego uczę: postępujcie według ducha, a nie spełnicie pożądania ciała. Ciało bowiem do czego innego dąży niż duch, a duch do czego innego niż ciało, i stąd nie ma między nimi zgody, tak że nie czynicie tego, co chcecie. Jeśli jednak pozwolicie się prowadzić duchowi, nie znajdziecie się w niewoli Prawa. Jest zaś rzeczą wiadomą, jakie uczynki rodzą się z ciałem: nierząd, nieczystość, wyuzdanie, uprawianie bałwo-

chwalstwa, czary, nienawiść, spór, zawiść, wzburzenie, niewłaściwa pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość, pijaństwo, hulanki, i tym podobne. Co do nich zapowiadam wam, jak to już zapowiedziałem: ci, którzy się takich rzeczy dopuszczają, królestwa Bożego nie odziedziczą. Owocem zaś ducha jest: miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie. Przeciw takim cnotom nie ma Prawa. A ci, którzy należą do Chrystusa Jezusa, ukrzyżowali ciało swoje z jego namiętnościami i pożądaniem. Mając życie od Ducha, do Ducha się też stosujemy. Nie szukajmy próżnej chwały, jedni drugich drażniąc i wzajemnie sobie zazdroszcząc (Ga 5,13-24).

Por. Mk 10,44-45;
Rz 7,13; Rz 8,18-22;
1 Kor 10,23-25; Ga 4,1-7.

3.3. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Wolność nie daje nam prawa do mówienia i czynienia wszystkiego. Opiera się na fałszu przekonanie, że człowiek, podmiot tej wolności, jest jednostką samowystarczalną i mającą na celu zaspokojenie swojego własnego interesu przez korzystanie z dóbr ziemskich. Poza tym, uwarunkowania ładu ekonomicznego i społecznego, politycznego i kulturowego, konieczne do właściwego korzystania z wolności, zbyt często są nieuznawane i gwałcone. Te sytuacje zaślepienia i niesprawiedliwości obciążają życie moralne i wystawiają zarówno mocnych, jak i słabych na pokusę grzechu przeciw miłości. Człowiek, oddalając się od prawa moralnego, godzi we własną wolność, sam się zniewala, zrywa braterstwo z innymi ludźmi i buntuje się przeciw prawdzie Bożej (KKK 1740).

Por. KKK 160; 311; 406;
1036; 1712.

IV. LITERATURA PRZEDMIOTU

Benedykt XVI, enc. *Spe salvi*, wyd. M, Kraków 2007.

Guardini R., *Wolność – łaska – los. Rozważanie o sensie istnienia*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.

Halama M., *Wolność. Wychowanie do wolności w świetle nauczania Jana Pawła II*, wyd. WAM, Kraków 2000.

Jan Paweł II, enc. *Veritatis splendor*, w: tegoż, *Encykliki*, t. 2, wyd. św. Stanisława B.M. Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 1996, s. 531-637.

Jan Paweł II, Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Ojca Rafała Chylińskiego, Warszawa, 9.06.1991, w: tegoż, *Pielgrzymki do Ojczyzny: 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2006, s. 750-756.

Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. Pallottinum, Poznań 2002.

Kowalczyk S., *Wolność naturą i prawem człowieka: indywidualny i społeczny wymiar wolności*, wyd. Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2000.

Nowak A., *Wolność, manipulacja, kierownictwo*, wyd. św. Antoniego, Wrocław 1992.

- Pannenberg W., *Człowiek, wolność, Bóg*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Philippe J., *Wolność wewnętrzna. Moc wiary, nadziei i miłości*, wyd. M, Kraków 2003.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Biblia Tysiąclecia, wyd. Pallottinum, Poznań 2012.
- Plantinga A.C., *Bóg, wolność i zło*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Scheler M., *Wolność, miłość, świętość*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2004.
- Styczeń T., *Wolność w prawdzie*, wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013.

